

Predstavljanje trosveščanog izdanja
Hrvatska filozofija od 12. do 19. stoljeća:
Izbor iz djelā na latinskome

Erna Banić-Pajnić, Mihaela Girardi-Karšulin, Filip Grgić i Ivana Skuhala Karasman (ur.), *Hrvatska filozofija od 12. do 19. stoljeća: Izbor iz djelā na latinskome*, 1. svezak (Zagreb: Institut za filozofiju, 2015), 497 pp.

Erna Banić-Pajnić, Mihaela Girardi-Karšulin, Filip Grgić i Ivana Skuhala Karasman (ur.), *Hrvatska filozofija od 12. do 19. stoljeća: Izbor iz djelā na latinskome*, 2. svezak (Zagreb: Institut za filozofiju, 2015), 535 pp.

Erna Banić-Pajnić, Mihaela Girardi-Karšulin, Filip Grgić i Ivana Skuhala Karasman (ur.), *Hrvatska filozofija od 12. do 19. stoljeća: Izbor iz djelā na latinskome*, 3. svezak (Zagreb: Institut za filozofiju, 2015), 465 pp.

Četiri govornika

U Velikoj dvorani Instituta za filozofiju u srijedu, 16. ožujka 2016. s početkom u 11 sati, predstavljeno je trosveščano izdanje *Hrvatska filozofija od 12. do 19. stoljeća: Izbor iz djelā na latinskome*. Knjigu su predstavili: ravnatelj Instituta za filozofiju, znanstveni savjetnik dr. sc. Filip Grgić; docent dr. sc. Šime Demo s Odjela za hrvatski latinitet na Hrvatskim studijima; umirovljena znanstvena savjetnica u trajnom zvanju dr. sc. Mihaela Girardi-Karšulin te znanstveni suradnik dr. sc. Luka Boršić.

Predstavljanje knjige započelo je uvodnim riječima Filipa Grgića, ravnatelja Instituta i jednoga od urednika izdanja. Grgić je u svom uvodnom slovu naglasio da je ovo izdanje plod dugogodišnjeg rada, obrazlažući pri tome da je to posljedica i objektivnih, ali i subjektivnih razloga. Po Grgiću izdanje ima važnost iz dvaju razloga: prvi je povijesne naravi – kontinuitet hrvatske filozofije, i to u sinoptičkom pregledu osam stoljeća hrvatskog latiniteta, a drugi što je ona odraz sadašnjeg stanja istraženosti, ali i toga kako bi buduće istraživanje trebalo izgledati. Na kraju kratkog uvodnog govora Grgić se zahvalio svim urednicima i suradnicima koji su radili na knjizi.

Drugi predstavljač, Šime Demo, ujedno jedan od prevoditelja – u trećem svesku zajedno je s Majom Rupnik preveo predgovor epu *Euthymia sive de tranquillitate animi carmen didascalicum* (1690) Benedikta Rogačića – poručio

je na početku svoga izlaganja: s obzirom na izdanje koje se predstavlja Hrvatska očito ne oskudijeva vrsnim prevoditeljima s latinskoga. Svoje je predstavljanje zamislio iz perspektive jezikoslovca. Pokušao je usporediti filozofiju i jezikoslovlje te je filozofiju nazvao kraljicom znanosti koju zanima sve, a s druge strane, sve što se promišlja, promišlja se kroz jezik. Konstatirao je da latinski jezik danas zna sve manje ljudi. Naglasio je prednost ovog dvojezičnog izdanja i za inozemne istraživače koji poznaju latinski jezik pa im tako može biti olakšan pristup filozofskim promišljanjima hrvatskih latinista.

Demo je progovorio i o određenim problemima prevođenja filozofskih tekstova. Objasnio je to na dvama primjerima: latinska riječ *perfectio* objedinjuje i ideju savršenosti, ali i dovršenosti, a latinska riječ *terminus* može značiti i termin, ali i definiciju i pojam. U prevođenju takve riječi mogu ponekad izazvati problem, jer u dotičnim primjerima jedna latinska riječ obuhvaća više značenja, dok se u hrvatskom za svako navedeno značenje može pronaći druga riječ. U svom se govoru osvrnuo i na grecizme u latinskom jezičnom korpusu prisutne osobito u filozofskim tekstovima. Predstavljajući se na kraju svoga govora zahvalio i čestitao Institutu za filozofiju na izdavanju knjige.

Mihaela Girardi-Karšulin, kao treći predstavljajući, progovorila je o povijesti nastanka knjige, koja je ujedno bila duga i vijugava. Girardi-Karšulin naglasila je kako je njezino predstavljanje knjige impresionističko tj. subjektivno, a jedan od razloga je i činjenica što je zajedno s jednom od urednica prof. dr. sc. Ernom Banić-Pajnić od početaka sudjelovala i radila na knjizi te je također naglasila kako su na njoj radili mnogi suradnici. *Antologija*, kako je prvotno glasilo naslov knjige, vezana je za same početke Instituta za filozofiju, a za pokretanje rada važna su četiri imena: Vladimir Filipović (1906–1984), Veljko Gortan (1907–1985), Kruno Krstić (1905–1987) i Šime Jurić (1915–2004). Knjiga je prvotno rađena na temelju plana leksikografa Krune Krstića, transkripciju su radili djelatnici Instituta, a redigirao ju je Veljko Gortan, koji je u suradnji s Vladimirom Vratovićem već bio izdao *Hrvatske latiniste* (1969–1971) u Matičinoj knjižnici *Pet stoljeća hrvatske književnosti*. U međuvremenu su u izdanju Instituta za filozofiju objavljena dva temeljna djela hrvatske filozofije na latinskom: *Teorija prirodne filozofije* (1974) Ruđera Boškovića i *Nova sveopća filozofija* (1979) Frane Petrića.

Rad na ovom izdanju, prema mišljenju Girardi-Karšulin, može se podijeliti na tri razdoblja: rad na knjizi do 1985, kad ujedno završava inicijalno razdoblje koje se poklapa sa smrću Vladimira Filipovića i Veljka Gortana. Vremenski raspon od 1985. do 2011. obilježava jedan diskontinuirani rad, a dijeli se na dva perioda, prvi do 2001. u kojem se je vodila diskusija oko koncepcije antologije

tj. o tome treba li hrvatske filozofe latiniste obraditi kronološki ili tematski. U tom se periodu pojavljuju i neka izdanja kao što su *Magnum miraculum homo* (1995). Naposljetku, dolazi i treći period koji obuhvaća vrijeme od 2012. do 2015. godine, a karakterizira ga posebno rad novih članova Instituta na antologiji. Girardi-Karšulin spomenula je i to da je Darko Novaković dao svoje pismeno mišljenje o stanju rada na latinskim tekstovima oko 2004. godine, ali ta suradnja nije dalje nastavljena. U ovom zadnjem periodu Filip Grgić osobno je poticao da se projekt privede kraju.

Potaknuta sjećanjima, Girardi-Karšulin navela je da je na radnom stolu profesora Filipovića koji je 1984. umro na Silbi nađen nacrt uvodnika za *Priloge za istraživanje hrvatske filozofske baštine*, i to povodom desete godišnjice izlazenja časopisa, a u tom nacrtu Filipović ističe važnost hrvatskih filozofa latinista te zastupa ideju da je narodna tradicija središnji element u životu pojedinca i zajednice. Još je jednom konstatirala da je ova knjiga bila ugrađena u same početke Instituta te je svoje predstavljanje knjige završila željom da se ovo djelo ne shvati kao završetak istraživanja, nego kao poticaj za daljnja istraživanja.

Luka Boršić, četvrti govornik, izlagao je o svom radu na uređivanju latinskih tekstova. Uređivanju je pristupio na kompromisan način. Pravopis je stoga uskladio s pisanjem klasičnog latinskog jezika, i to na mjestima gdje pravopisne razlike karakteristične za srednjovjekovne, renesansne i novovjekovne pravopise ne mijenjaju značenje, nego se tek radi o grafemskim razlikovanjima. Tekstovi su priređeni tako da se razlikuje *u* i *v*, *t* i *c*, sva *j* mijenjaju se u *i*. Pišu se dvoglasni *ae* i *oe* gdje se u izvornim tekstovima nalazi *e* ili *o caudata* ili pak jednostavno *e*. Naglasio je kako interpunkcije predstavljaju poseban problem s obzirom da u suvremenim izdanjima nema jedinstvenog stila izdavanja latinskih tekstova. Stoga je Boršić, kako kaže, nastojao interpunkcije zadržati što je više moguće kako stoje u izvornim tekstovima. Boršić je na kraju izlaganja postavio pitanje: zašto latinski? Ponudio je dva razloga: prvi je što još uvijek ima dovoljno ljudi koji su u stanju čitati latinski, a drugi je poticaj za daljnja istraživanja.

U sva tri sveska ovoga izdanja koje je Institut za filozofiju objavio uz potporu Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske i Ministarstva kulture Republike Hrvatske urednici su bili Erna Banić-Pajnić, Mihaela Girardi-Karšulin, Filip Grgić i Ivana Skuhala Karasman. Uredništvo u sva tri sveska čine Luka Boršić, Bruno Ćurko, Stipe Kutleša, Ivica Martinović i Josip Talanga. Redakturu latinskih tekstova u sva tri sveska načinio je Luka Boršić, a grafičku pripremu i *design* u sva tri sveska Marin Martinić Jerčić.

Ljerka Schiffler i Ivana Skuhala Karasman autorice su biobibliografija hrvatskih filozofa u prvom svesku, Ljerka Schiffler je to uradila u drugom svesku, a Stipe Kutleša, Ljerka Schiffler i Ivana Skuhala Karasman u trećem.

Što je objavljeno?

U prvi su svezak uvršteni:

1. Herman Dalmatin, odabrane stranice iz prve i druge knjige rasprave *De essentiis / O bitima* (1143), transkribirao i preveo Antun Slavko Kalenić;

2. Ivan Stojković, tri poglavlja iz druge knjige rasprave *Tractatus de Ecclesia / Rasprava o Crkvi* (1433–1440), transkribirali Alois Krchňák, Franjo Šanjek i Marijan Bišкуп, preveo Teo Radić;

3. Nikola Modruški, odabrane stranice iz *De mortalium felicitate / O sreći smrtnikā* (1461–1462), transkribirao i preveo Serafin Hrkać;

4. Juraj Dragišić, *Propheticæ solutiones / Proročanska rješenja* (1497) u cijelosti, transkripcija nepotpisana, preveo Stjepan Hosu;

5. Marko Marulić, poglavlje o istini i laži iz četvrte knjige djela *De institutione bene vivendi per exempla sanctorum / Pouke za čestiti život prema primjerima svetaca* (1506), transkribirao i preveo Branimir Glavičić; poglavlja o miru iz četvrte knjige djela *Evangelistarium / Evanđelistar* (1516), transkribirao i preveo Branimir Glavičić;

6. Klement Ranjina, odabrane stranice iz šestoga i osmoga poglavlja djela *Expositio super Epistolam Pauli ad Romanos / Izlaganje o Pavlovoj Poslanici Rimljanima* (1547), transkripcija nepotpisana, preveo Stjepan Krsić;

7. Frederik Grisogono, odabrane stranice iz djela *Speculum astronomicum / Astronomsko zrcalo* (1507), transkripcija nepotpisana, preveo Tomislav Ćepulić; *De felicitate et humana perfectione / O sreći i ljudskom savršenstvu* (1528) u cijelosti, transkribirao Ivica Martinović, preveo Jakov Stipišić, prijevod redigirao Ivica Martinović; *Tractatus de occulta causa fluxus et refluxus maris - Rasprava o tajnom uzroku morske plime i oseke* (1528) u cijelosti, transkribirao Ivica Martinović, preveo Jakov Stipišić, prijevod redigirao Ivica Martinović;

8. Ivan Polikarp Severitan, odabrane stranice iz treće knjige djela *Senecae Iunioris Catonis Cordubensis Ethicorum libri quattuor cum commentariis / Četiri knjige Etike Seneke mlađega Katona iz Kordobe s komentarima* (1517), transkripcija nepotpisana, preveo Veljko Gortan;

9. Fran Trakvil Andreis, *Philosophandum sit? / Treba li filozofirati?* (1545), transkripcija nepotpisana, preveo Šimun Selak;

10. Matija Vlačić Ilirik, odabrane stranice iz *De materiis metisque scientiarum et erroribus philosophiae in rebus divinis / O predmetima i ciljevima znanosti i o zabudama filozofije u božanskim stvarima* (1563), transkripcija nepotpisana, preveo Ivan Kordić; odabrane stranice iz *Paralipomena dialectices / Dijalektičke dopune* (1558), transkribirali i preveli Josip Talanga i Filip Grgić; odabrane stranice iz rasprave *De ratione cognoscendi sacras litteras*

u djelu *Clavis Scripturae Sacrae / Ključ Svetoga pisma* (1567), transkripcija nepotpisana, preveo Željko Puratić.

U drugi su svezak uvršteni:

11. Frane Petrić, odabrane stranice iz trećeg sveska djela *Discussiones peripateticae / Peripatetičke rasprave* (1581), transkripcija nepotpisana, preveli Tomislav Čepulić i Mihaela Girardi-Karšulin; prva knjiga četvrtoga sveska djela *Discussiones peripateticae / Peripatetičke rasprave* (1581), transkripcija nepotpisana, preveo Ivan Kapec; odabrane stranice iz *Nova de universis philosophia / Nova sveopća filozofija* (1591), transkripcija nepotpisana, odlomke iz *Panaugije* i *Panarchije* preveo Tomislav Ladan, odlomak iz *Pampsychije* Franjo Zenko, prve dvije knjige *Pancosmije* Serafin Hrkać;

12. Antun Medo, odabrane stranice iz *In librum duodecimum Metaphysicae Aristoteli expositio / Razlaganje uz dvanaestu knjigu Aristotelove Metafizike* (1598), transkripcija nepotpisana, preveo Antun Slavko Kalenić; odabrane stranice iz *In librum septimum Metaphysicae Aristoteli expositio / Razlaganje uza sedmu knjigu Aristotelove Metafizike* (1599), transkripcija nepotpisana, preveo Antun Slavko Kalenić; odabrane stranice iz *Quaedam animadversiones in Praedicabilia Porphyrii / Neki prijekori Porfirijevim Predikabilijama* (1600), transkripcija nepotpisana, preveo Antun Slavko Kalenić;

13. Andrija Dudić, odabrane stranice iz *De cometarum significatione commentariolus / Raspravica o značenju kometā* (1579), transkripcija nepotpisana, preveli Veljko Gortan i Daniel Nečas Hraste;

14. Pavao Skalić, odabrane stranice iz djela *Epistemon* (1559), transkripcija nepotpisana, preveli Ivan Kapec i Neven Jovanović;

15. Nikola Vitov Gučetić, odabrane stranice iz *Commentaria in sermonem Averrois De substantia orbis / Komentari na govor Averoesa O supstanciji neba* (1580), transkripcija nepotpisana, preveo Zdravko Šundrica; *Commentaria in Propositiones Auctoris de causis / Komentar Autorovih Postavki o uzrocima* (1580), transkripcija nepotpisana, preveo Ivan Macan; *Quaestio de immortalitate intellectus possibilis contra Alexandrum Aphrodisaeum / Pitanje o besmrtnosti mogućeg razuma protiv Aleksandra iz Afrodizijade* (1580), transkribirao Josip Talanga, preveo Ivan Macan;

16. Faust Vrančić, odabrane stranice iz *Logica nova / Nova logika* (1616), transkripcija nepotpisana, preveo Tomislav Ladan;

17. Juraj Dubrovčanin, odabrane stranice iz *Peripateticae disputationes / Peripatetičke rasprave* (1613), transkripcija nepotpisana, prevela Marija Hosu; odabrane stranice iz *Epistolarum mathematicarum seu de divinatione / Matematička pisma ili o divinaciji* (1623), transkripcija nepotpisana, preveo Antun Slavko Kalenić;

18. Marko Antun de Dominis, odabrane stranice iz *De radiis visus et lucis in vitris perspectivis et iride / O zrakama vida i svjetla u lećama i dugi* (1611), transkripcija nepotpisana, preveo Luka Boršić;

19. Matija Frkić, odabrane stranice iz *Vestigations peripateticae / Peripatetička istraživanja* (1639), transkripcija nepotpisana, preveo Tomislav Ladan; odabrane stranice iz predgovara djelu *Defensio Vestigationum peripateticarum / Obrana Peripatetičkih istraživanja* – (1646), transkripcija nepotpisana, preveo Šimun Selak;

20. Stjepan Gradić, odabrane stranice iz rasprave *Disputatio de opinione probabili / Rasprava o vjerojatnom mišljenju* (1678), transkripcija nepotpisana, preveo Veljko Gortan.

U treći su svezak uvršteni:

21. Franjo Jambrehović, rasprava »De continuo« iz udžbenika *Philosophia peripatetica / Peripatetička filozofija* (1669), transkribirao Ivica Martinović, prevela Irena Bratičević;

22. Oktavije Janković Spader, *Prolegomenon biblicae sapientiae et Scoticae disciplinae / Predgovor biblijskoj mudrosti i Skotovoj nauci* (1689) u cijelosti, transkripcija nepotpisana, preveo Veljko Gortan;

23. Benedikt Rogačić, predgovor epu *Euthymia sive de tranquillitate animi carmen didascalicum / Eutimija ili poučna pjesan o duševnom miru* (1690), transkripcija nepotpisana, preveli Maja Rupnik i Šime Demo;

24. Andrija Kačić Miošić, odabrane stranice iz udžbenika *Parva logica / Mala logika* (1752), transkripcija nepotpisana, preveo Ivan Kapec;

25. Josip Zanchi, odabrane stranice iz *Physica / Fizika* (1748), transkripcija nepotpisana, prevela Irena Bratičević; odabrane stranice iz *Philosophia mentis et sensuum / Filozofija uma i mišljenja* [sic] (1750), preveli Irena Bratičević i Teo Radić;

26. Ruđer Josip Bošković, odabrane stranice iz *De viribus vivis / O živim silama* (1745), transkripcija nepotpisana, preveo Josip Talanga; odabrane stranice iz *De continuitatis lege / O zakonu neprekinutosti* (1754), transkripcija nepotpisana, preveo Josip Talanga; *De lege virium in natura existentium / O zakonu sila koje postoje u prirodi* (1755), transkripcija nepotpisana, preveo Rudolf Barišić; odabrane stranice iz *Supplementum ad librum primum / Dodatak na prvu knjigu* u prvom svesku epa *Philosophiae recentioris versibus traditae libri decem* Benedikta Staya (1755), transkripcija nepotpisana, preveo Zvonimir Čuljak; *Theoria philosophiae naturalis / Teorija prirodne filozofije* (1763), transkripcija nepotpisana, preveo Jakov Stipišić;

27. Benedikt Stay, odlomci iz prvoga i šestoga pjevanja epa *Philosophiae versibus traditae libri sex / Filozofija u stihovima* (1744), transkripcija nepot-

pisana, odlomak iz prve knjige preveo Antun Ročić, a iz šeste Tomislav Ladan; odabrani odlomci iz prvih šest knjiga epa *Philosophiae recentioris versibus traditae libri decem / Deset knjiga novije filozofije u stihovima 1–2* (1755, 1760), transkripcija nepotpisana, preveo Tomislav Ladan;

28. Kristofor Stay, *De poësi didascalica dialogus / Razgovor o poučnom pjesništvu* (1792) u cijelosti, transkribirao Ivica Martinović, prijevod nepotpisan;

29. Andrija Dorotić, odabrane stranice iz *Philosophicum specimen de homine / Filozofski ogleđ o čovjeku* (1795), transkripcija nepotpisana, subtezarij »De hominis anima« preveo Tomislav Čepulić, a subtezarij »De humanae naturae physicis actionibus« Irena Bratičević;

30. Simeon Čučić, odabrane stranice iz prvoga i drugoga sveska djela *Philosophia criticae elaborata / Kritički obrađena filozofija* (1815), transkripcija nepotpisana, preveo Ivo Stipešić.

Natali Hrbud